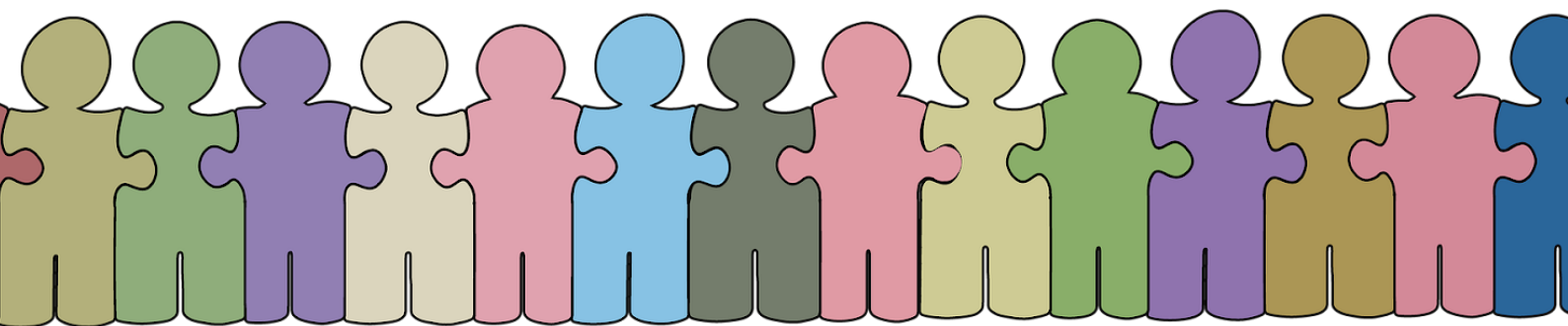

Oulun normaalikoulun perusopetuksen ja lukion
toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma
2022-2024

Sisällys

1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman taustaa	3
1.1 Tasa-arvolaille syrjintää vastaan	3
1.2 Yhdenvertaisuus laajentaa tasa-arvon käsitettä.....	4
2. Tasa-arvon vastakohta on eriarvoisuus	5
2.1 Syrjinnän määrittelyä	5
3. Kohti tosiasiallista yhdenvertaisuutta	7
4. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoittaminen Oulun normaalikoulussa	10
4.1 Suunnitelman 2019 - 2021 toimenpide-ehdotukset ja niiden toteutuminen	10
4.2 Oppilaskyselyn tulokset yksiköittäin	12
4.3 Huomioita oppilaskyselyn tuloksista.....	14
5. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön periaatteet ja toimenpiteet Oulun normaalikoulussa	16
6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman seuranta ja arviointi Oulun normaalikoulussa	18
Lähteet	19

1. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman taustaa

Oulun normaalikoulun toiminta perustuu elämän moninaisuuden kunnioittamiseen, yhdenvertaisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Turvallinen ja kehittyvä koulumme tukee monipuolista inhimillistä kasvua ja oppimista, jotta oppilaistamme kasvaa toimintakykyisiä ja vastuullisia ihmisiä.

Oulun normaalikoulun opetussuunnitelma 2016

Tämä on Oulun normaalikoulun perusopetuksen ja lukion toiminnan kehittämiseen tähtäävä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, joka on osa Oulun yliopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa.

Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen tähtäävä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma päivitetään säännöllisesti ja että se sisältää oppilaitoksissa toteutetun arvion suunnitelmaan sisällytettyjen toimenpiteiden toteutumisesta ja niiden tuloksista. Suunnitelman toteutumista seuraa siihen nimetty henkilö, tiimi tai työryhmä ja se tapahtuu erilaisilla kyselyillä ja kartoituksilla.

Oulun normaalikoulussa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö etenee seuraavilla toimenpiteillä:

- nimetään toimijat
- kartoitetaan tilanne
- päätetään toimenpiteet ja tavoitteet
- laaditaan/päivitetään suunnitelma
- seurataan ja arvioidaan suunnitelman toteutumista

1.1 Tasa-arvolaille syrjintää vastaan

Tasa-arvo tarkoittaa samanarvoisuutta. Kaikilla työpaikoilla, joissa on vähintään 30 työntekijää, on ollut tasa-arvoa koskeva suunnitteluvastuu vuodesta 1995. Tasa-arvolain (1986) kokonaisuudistus vuonna 2005 toi tämän velvoitteen oppilaitoksille. Tasa-arvolain muutos vuonna 2014 toi systemaattisen toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun ja -työn velvoitteen kaikille opetuksen ja koulutuksen järjestäjille ja uusi Yhdenvertaisuuslaki (2014) yhdenvertaisuutta koskevan suunnitteluvastuun opetuksen ja koulutuksen järjestäjille.

Tasa-arvolain päämääränä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä sekä tässä tarkoituksessa edistää tyttöjen ja poikien tasa-arvoisia koulutusmahdollisuuksia. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää. (Tasa-arvolaki 1–3 §)

Tasa-arvolain mukaan opetusta tai koulutusta järjestävän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Tasa-arvolaki 5 §)

1.2 Yhdenvertaisuus laajentaa tasa-arvon käsitettä

Kun tasa-arvon käsite viittaa arkikielessä useimmin sukupuolten väliseen tasa-arvoon, yhdenvertaisuus laajentaa tarkastelun aluetta. Yhdenvertaisuus tarkoittaa perustuslain kuudennessa pykälässä kaikkien kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, kaikkien yhdenvertaisuutta lain edessä ja sitä, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eriarvoiseen asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Perustuslaki 6 §)

Yhdenvertaisuuslain (6 §) mukaan koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan, ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi ja huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Yhdenvertaisuuslain tarkoitus on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. (Yhdenvertaisuuslaki 1 §)

Yhdenvertaisuussuunnittelun päämäärä on syrjinnän tunnistaminen, siihen puuttuminen, toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteuttaminen ja osallisuuden lisääminen. (Yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Sisäasiainministeriö 2010, 14.)

2. Tasa-arvon vastakohta on eriarvoisuus

Tasa-arvon vastakohta on eriarvoisuus ja eriarvoinen kohtelu voi olla syrjintää. Syrjintää on se, kun henkilöä tai ryhmää kohdellaan jonkin ominaisuuden perusteella eri tavoin tai alempiarvoisesti kuin muita. Hyväksyttynä perusteena eriarvoiselle kohtelulle voidaan pitää esimerkiksi ikäraja vaaleissa äänestettäessä.

Syrjintä voi olla tahallista tai tahatonta. Se voi olla suunnitelmallista ja harkittua tai johtua tavoista ja käytänteistä, joihin ei ole kiinnitetty huomiota. On esimerkiksi totuttu puhumaan tai toimimaan tavoilla, jotka loukkaavat, vähättelevät tai sulkevat pois toisia.

Monenlaiset käytänteet ja rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Siksi koulun toimintakulttuuriin liittyviä käytänteitä, toimintatapoja ja opetusmateriaaleja ja -menetelmiä on arvioitava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Lakien tunnistamat syrjintäperusteet:

- Tasa-arvolaki: mainitut syrjintäperusteet ovat sukupuoli ja sukupuolivähemmistöön kuuluminen. Sen mukaan syrjintää ovat välitön syrjintä, välillinen syrjintä, seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. (Tasa-arvolaki 7 §)
- Yhdenvertaisuuslaki: mainitut syrjintäperusteet ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen ja muu henkilöön liittyvä syy. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. (Yhdenvertaisuuslaki 8 §)
- Perustuslaki: syrjintä on kielletty kaikilla henkilöön liittyvillä perusteilla. (Perustuslaki 6 §)

2.1 Syrjinnän määrittelyä

Välitöntä syrjintää on yksilön tai ryhmän kohteleminen eri tavoin kuin muita ilman hyväksyttävää perustetta.

Välillistä eli epäsuoraa syrjintää on näennäisesti puolueeton käytäntö, tieto tai toimintatapa, joka asettaa toisen tai toiset muita heikompaan asemaan.

Piilosyrjintää ovat vähättely, poissulkeminen, tuen puute ja sivuuttaminen.

Rakenteellista syrjintää on ajattelu, ettei syrjiviä käytäntöjä voi muuttaa.

Moniperusteisessa syrjinnässä yksilöä tai ryhmää syrjitään monella eri perusteella.

Häirintä ja epäasiallinen kohtelu ovat syrjintää.

Ohje tai käsky syrjiä on syrjintää.

Jokaisella on oikeus vedota syrjinnän vastaiseen säädäntöön ilman, että siitä on hänelle haittaa.

Esteettömyys tarkoittaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteutumista niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

3. Kohti tosiasiallista yhdenvertaisuutta

Yhdenvertaisuuden tukeminen lähtee arjen pienistä teoista. Tästä esimerkkinä on kouluruokailussa vakaumusten ja erityisruokavalioiden huomioon ottaminen.

Samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuuden toteutumista, koska ihmisten ominaisuudet ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Tosiasiallinen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää syrjintään perustuvan eriarvoisuuden aktiivista poistamista. Viranomaisien tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. (Yhdenvertaisuuslaki 4§)

Välillinen syrjintä

Yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen voi tarkoittaa poikkeamista samanlaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää myös välilliseen syrjintään puuttumista. Välillinen syrjintä on usein tahatonta ja voi perustua esimerkiksi siihen, ettei näennäisesti puolueettoman käytännön vaikutuksia erilaisiin ihmisiin tunnisteta.

Positiivinen erityiskohtelu

Yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi tarkoittaa toiminnan vaikutusten tarkastelua syrjinnän vaarassa olevien ihmisten näkökulmasta. Joskus syrjinnän vaarassa olevien ihmisten aktiivinen yhdenvertaisuuden edistäminen voi merkitä positiivista erityiskohtelua. Positiivinen erityiskohtelu tarkoittaa tietyn syrjinnälle alttiin ryhmän (esimerkiksi vammaiset sekä seksuaaliset ja etniset vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia erityistoimenpiteitä, jotka tähtäävät tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamiseen. Positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan eri ryhmien osallistumismahdollisuuksia eri elämänalueilla. Esimerkiksi koulunkäyntiä tukevat erityisjärjestelyt (kotitehtävätuki, koulunkäynninohjaaja) sekä tulkkauksen ja eri kielille käännettyjen tiedotusmateriaalien käyttö heikosti suomea puhuvien henkilöiden kanssa asioidessa ovat tällaisia toimenpiteitä.

Kielitietoisuus

Opetussuunnitelman toimintakulttuurin kuvauksessa korostetaan, että jokainen opettaja on opettamansa oppiaineen kielen opettaja ja kielellinen malli. Kielitietoinen opettaja on tietoinen siitä, että eri tiedonaloilla on niille ominaisia tapoja käyttää kieltä. Mitä tietoisempi opettaja on oman oppiaineensa kielellisestä esiintymistavasta, sitä helpompi hänen on ohjata oppilaita opiskelemaan oppiainetta sille ominaisella tavalla. Tarvitaan siis kielitietoista lähestymistapaa. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat tarvitsevat erityisen paljon havainnollistamista ja mallintamista siinä, millä tavalla kullekin oppiaineelle tyypillinen kieli rakentuu ja miten edetään arkikielestä kohti käsitteellistä kieltä. Koulun toimintakulttuurin kannalta keskeistä on tiedostaa myös oppiaineiden välisen yhteistyön ja työtapojen monipuolistamisen merkitys, sillä se tukee kielitaidon kaikkien osa-alueiden ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä.

Eri oppiaineiden opetuksessa täytyy myös varmistaa, että oppiaineessa käytettävä oppimateriaali on oppilaan kielitaidon tason mukaista ja että kotitehtävät eivät ole kielellisesti liian haastavia. Myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden arvioinnissa täytyy ottaa huomioon kielitausta ja kehittyvä

suomen kielen taito. Arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota oppilaan tilanteeseen sovitettuihin, monipuolisiin ja joustaviin arviointitapoihin.

Kielitietoisuuteen kuuluu lisäksi oppilaiden omien kielten arvostaminen. Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on perusoikeus, jonka tulee näkyä myös koulu yhteisön toiminnassa. Kielitietoisien toimintakulttuurin, pedagogiikan ja arvioinnin sekä opettajankoulutuksen kehittämiseksi opettajien täydennyskoulutukseen täytyy kiinnittää huomiota.

Sukupuolisensitiivisyys ja ymmärrys sukupuolten moninaisuudesta

Sukupuolisensitiivisyydellä pyritään tiedostamaan ja purkamaan niitä sukupuolittuneita asenteita, odotuksia ja toimintamalleja, joiden perusteella lapsia ja nuoria helposti jaotellaan. Tämä koskee niin tyttöjä, poikia kuin muunsukupuolisia lapsia ja nuoria.

Sosiaalinen sukupuoli ja siihen liittyvä sukupuoli-identiteetti ovat merkityksellisiä koulun arjessa. Useimmilla lapsilla ja nuorilla on selvä kokemus omasta sukupuolestaan. Lasten ja nuorten sovittaminen tietynlaiseen muottiin sukupuolen perusteella on kuitenkin sekä turhaa että haitallista, sillä sukupuolen ilmaisu vaihtelee huomattavasti eri henkilöiden välillä. Koulun vahvasti sukupuolittuneet käytännöt voivat tuottaa ahdistusta sellaisille lapsille, jotka eivät koe kuuluvansa oikein kumpaankaan sukupuoleen. Nämä lapset ja nuoret eivät tarvitse erityiskohtelua, vaan oikeuden olla oma itsensä. Koulun aikuisten velvollisuus on huolehtia siitä, että koulussa vallitsee ilmapiiri, jossa tämä on mahdollista.

Esteettömyys

Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän on tarvittaessa tehtävä kohtuullisia mukautuksia, jotta liikuntarajoitteinen oppilas voisi saada koulutusta yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esteettömyydellä ymmärretään usein fyysisen ympäristön muokkaamista sellaiseksi, että tiloihin on helppo päästä. Fyysisen tason lisäksi esteettömyys viittaa kuitenkin myös psyykkiseen ja sosiaaliseen esteettömyyteen. Psyykkisellä esteettömyydellä tarkoitetaan esimerkiksi ilmapiiriä, viestintää ja ohjauksen saatavuutta. Sosiaalinen esteettömyys taas tarkoittaa hyväksyvää ilmapiiriä ja asenteita, jotka mahdollistavat kaikkien oppilaiden yhdenvertaisen osallistumisen. (Koulu vailla vertaa 2016, 32.)

Uskonto ja vakaumus

Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Oppilaalla on oikeus oman uskonnon opetukseen, mikäli ryhmään tulee vähintään kolme oppilasta. Oppilaalla on myös oikeus olla osallistumatta omantunnon vastaiseen uskonnon harjoitukseen, kuten uskonnollisiin päivänavauksiin tai uskonnollisiin juhlaperinteisiin. Eri uskontoja ja vakaumuksia olisi hyvä ottaa huomioon myös kouluarjessa. Ennakkoluuloja vähentää myös se, jos erilaiset maailmankatsomukset ja uskonnot ovat kouluympäristössä avoimesti esillä. (Koulu vailla vertaa 2016, 31-32.)

Opetusmateriaalit- ja menetelmät

Opetusmateriaalien tulisi vahvistaa moninaisuuden kunnioitusta ja vähentää haitallisten stereotyyppien vaikutusta. Oppimateriaalien suhteen tulee huomioida myös erityisryhmien tarpeet kuten materiaalien esteettömyys, esimerkiksi riittävä fonttikoko. Oppimateriaaleista voidaan

tarvittaessa hankkia myös erikielisiä versioita. Yhdenvertaisuus opetusmenetelmissä tarkoittaa monipuolisuutta. Yhdenvertaisuutta edistävät erityisesti tutkivan oppimisen työtavat, ongelmalähtöinen työskentely ja ryhmäytymisen vahvistaminen. Lisäksi tarjolla on monenlaisia valmiita malleja syrjinnän ja kiusaamisen ehkäisyyn. (Koulu vailla vertaa 2016, 35)

4. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen kartoittaminen Oulun normaalikoulussa

Oulun normaalikoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman päivittäminen käynnistettiin syksyllä 2021, jolloin työryhmään nimitettiin edustaja Linnanmaan alakoulusta, Linnanmaan yläkoulusta/lukiosta ja Koskelan yksiköstä. Työryhmä aloitti työskentelynsä joulukuussa 2021.

Työryhmän tehtävänä oli suunnitelmaa päivitettäessä arvioida edellisen suunnitelman toimenpiteiden toteutumista ja toteuttaa kysely oppilaiden tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien kokemusten selvittämiseksi. Kysely tehtiin maaliskuussa 2022 kaikissa yksiköissä neljäsluokkalaisista ylöspäin. Huhtikuun aikana työryhmä käsitteli kyselyn tuloksia. Tulosten ja edellisen suunnitelman pohjalta työryhmä laatii uudet toimintaehdotukset tasa-arvotyön kehittämiseksi. Päivitystyössä hyödynnettiin lisäksi aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja muuta materiaalia.

4.1 Suunnitelman 2019–2021 toimenpide-ehdotukset ja niiden toteutuminen

Seuraavassa esitellään lyhyesti suunnitelman 2019–2021 toimenpiteet ja niiden toteutuminen. Toimenpiteiden pohjana käytettiin kolmijakoa puhutaan, puututaan ja muututaan. Kursivoitu teksti on tiivistetty lainaus edellisestä suunnitelmasta.

Puhutaan

Tavoitteena on edistää tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää keskustelua oppilaiden, huoltajien, opetusharjoittelijoiden ja henkilökunnan kesken.

Toimenpiteet:

- Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä sekä koulun arvoja käsitellään oppilaiden kanssa kaikilla luokka-asteilla. Huoltajien kanssa teemoja käsitellään vanhempainilloissa. Yläkoulussa ja lukiossa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteemat otetaan esille syyslukukauden vanhempainilloissa.*
- Lisätään opetusharjoittelun ohjeistuksiin, missä vaiheessa ja miten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä aiheita käsitellään opetusharjoittelijoiden kanssa.*
- Koulun luokka-asteilla 1–9 toteutetaan kiusaamisen vastaista ohjelmaa KiVa koulu -periaatteiden mukaisesti.*
- Kehitetään koulumme eri yksiköissä kieli- ja kulttuuritietoisia käytänteitä. Koulun monikielisyttä ja oppimista eri kielillä tehdään näkyväksi kielitietoisien ajattelun edistämiseksi. Pedagogisten kahviloiden teemana on kerran lukuvuodessa kieli- ja kulttuuritietoisien opettajuuden ja ohjauksen kehittäminen.*
- Opettajat seuraavat sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta sekä yhdenvertaisuutta koskevaa yhteiskunnallista keskustelua ja näitä teemoja tuodaan esiin henkilökunnan yhteisissä kokouksissa. Henkilökunnan käyttöön luodaan sähköinen kansio, johon kootaan tietoa kyseisistä teemoista.*

Puututaan

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman yhtenä tavoitteena on, että eriarvoiseen kohteluun puututaan entistä herkemmin, nimetään se ja kehitetään aktiivisesti yhdenvertaisuutta edistäviä keinoja esimerkiksi suunnittelemalla positiivisen erityiskohtelun toimenpiteitä.

Toimenpiteet:

- Koulussa työskentelevät aikuiset osoittavat toiminnallaan, etteivät hyväksy syrjivää tai epätasa-arvoista kohtelua missään muodossa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää seksuaalisen häirinnän ja muun kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen ja eliminoimiseen.*
- Laaditaan kullekin ikäkaudelle sopiva ohjeistus siitä, miten oppilaiden tulee toimia, mikäli kokevat eriarvoista tai epäasiallista kohtelua.*
- Kehitetään maahanmuuttajavanhempien ja koulun välistä viestintää. Päätetään, mitkä kodin ja koulun välisistä tiedotteista tulisi kääntää ja mille kielille.*

Muututaan

Tavoitteena on seurata yhteiskunnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskeskustelua ja tiedottaa siitä. Koulussa jokainen henkilö on vastuussa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön suunnittelua, seurantaa ja päivittämistä varten tarvitaan tietyin väliajoin vaihtuva työryhmä. Työryhmän nimeämisestä vastaavat rehtorit.

Toimenpiteet:

- Oppilaat perehdytetään toimenpideohjeistukseen, joka koskee koetun tai kohdatun eriarvoisen tai epäasiallisen kohtelun esille tuomista.*
- Järjestetään tilaisuuksia, joissa perehdytetään henkilökunta toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan ja suunnitellaan tarvittavia käytännön toimenpiteitä yhteisöllisesti.*
- Opetusharjoittelun ohjaajat perehdyttävät opiskelijat toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman sisältöihin opetusharjoitteluohjeistuksen mukaisesti.*
- Seurataan koulun käytäntöjä ja kehitetään niitä sekä koulun toimintakulttuuria tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen suuntaisesti.*

Suunnitelmassa 2019-2021 nimettiin useita toimenpiteitä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi Oulun normaalikoulussa. Toimenpiteiden toteuttamisen ja niiden vaikuttavuuden seuranta on kuitenkin jäänyt puutteelliseksi eikä toimenpiteitä ole toteutettu johdetusti. Tästä johtuen osa kirjatuista tavoitteista on jäänyt kokonaan saavuttamatta tai ne on saavutettu osittain. Myös korona-ajan asettamalla rajoitteilla on ollut vaikutusta suunnitelman toteutumiseen.

Suunnitelman 2019-2021 mukaisesti koulussamme on käyty tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää keskustelua. Olemme onnistuneet erityisesti kieli- ja kulttuuritietoisuuden vahvistamisessa, aktiivisessa Unesco-toiminnassa sekä KiVa koulu -ohjelman käytössä.

Toimenpide-ehdotuksista kokonaan toteutumatta ovat jääneet oppilaille suunnatun toimenpideohjeistuksen laatiminen, tasa-arvotemojen sisällyttäminen osaksi opetusharjoittelua sekä sukupuolen ja seksuaalisen moninaisuuteen liittyvän sähköisen kansion laatiminen koulun henkilökunnan käyttöön. Myöskään pedagogisia kahviloita ei ole aiheen tiimoilta järjestetty.

4.2 Oppilaskyselyn tulokset yksiköittäin

Linnanmaan alakoulu

Linnanmaan alakoulussa kyselyyn vastasi 144 oppilasta 4.-6. -luokilta. Vastaajista 72 oli poikia ja 69 tyttöjä. Kolme oppilasta valitsi "muu"-vaihtoehdon. Kyselyn mukaan 22 oppilasta eli noin 15% oli kokenut syrjintää kuluneen lukuvuoden aikana.

Yleisimmät syyt koetulle syrjinnälle olivat kaveripiiri (7 vastausta), oma persoona tai käyttäytyminen (7 vastausta) ja ulkonäkö (6 vastausta). Sukupuolta ei nimetty syrjinnän syyksi yhdessäkään vastauksessa.

Kyselystä kävi ilmi, että pääosa (65 %) koetusta syrjinnästä oli tapahtunut koulussa. Tämän lisäksi syrjintää oli tapahtunut myös kouluajan ulkopuolella tai harrastuksissa (23%) sekä netissä tai sosiaalisessa mediassa (20%).

Kysymykseen "Kuinka usein koet syrjintää?" noin 5% oppilaista vastasi kokevansa syrjintää viikoittain, 3% kuukausittain ja 19% harvemmin kuin kerran kuukaudessa. 74% vastaajista ilmoitti, ettei koe koskaan syrjintää.

Kysymykseen "Oletko kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta?", 91% oppilaista vastasi kieltävästi. Kolme oppilasta oli kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta sukupuolen, kolme älykkyyden ja koulumenestyksen sekä kolme oman persoonan tai käyttäytymisen vuoksi. Lisäksi yksi oppilas oli kokenut opettajien kohdelleen häntä eriarvoisesti ulkonäkönsä takia.

Syrjintää tai eriarvoista kohtelua kokeneista oppilaista 54% vastasi, että aikuinen oli puuttunut tilanteeseen. 12% vastasi, että toinen oppilas oli puuttunut tilanteeseen. 34% oppilaista (17 vastaajaa) vastasi, ettei syrjintään ollut puututtu. Kun syrjintään oli puututtu, 51% oppilaista koki puuttumisen tehonneen. 40% oppilaista koki puuttumisen tehonneen osittain ja 9% oppilaista (3 vastaajaa) koki, että ongelma jatkui puuttumisesta huolimatta.

Kyselyn vastauksissa esiintyi epä johdonmukaisuuksia eri kyselyn eri osioiden vastausten välillä. Esimerkiksi kysymyksessä 3 "Oletko kokenut syrjintää koulussamme tämän lukuvuoden aikana?" kyllä-vastauksia tuli 22 kappaletta, mutta kysymyksen 11 "Jos olet kokenut eriarvoista kohtelua tai syrjintää, onko siihen puututtu?" vastausten perusteella 50 oppilasta oli kokenut syrjintää.

Koskelan koulu

Koskelan koululta kyselyyn vastasi 125 oppilasta 4.-6. -luokilta (17 vastaajaa vastasi eri lomakepohjalle). Vastaajista 65 oli poikia, 53 tyttöjä. Seitsemän oppilasta valitsi "muu"-vaihtoehdon sukupuoleksi. Kyselyn mukaan 14 oppilasta eli noin 11% oli kokenut syrjintää kuluneen lukuvuoden aikana. Koskelan yksikössä 20% vastaajista ei osannut sanoa, onko heitä syrjitty lukuvuoden aikana.

Yleisimmät syyt koetulle syrjinnälle olivat oma persoona tai käyttäytyminen (15 vastausta), älykkyyden ja koulumenestys (8 vastausta) ja ulkonäkö (7 vastausta). Uskontoa tai perhetaustaa ei nimetty syrjinnän syyksi kertaakaan.

Pääosa koetusta syrjinnästä oli tapahtunut koulussa (57%). Tämän lisäksi syrjintää oli tapahtunut myös kouluajan ulkopuolella tai harrastuksissa (20%) ja netissä (20%).

Kysymykseen "Kuinka usein koet syrjintää?" oppilaista noin 6% vastasi kokevansa syrjintää viikoittain tai päivittäin, 4% kuukausittain ja 13% harvemmin kuin kerran kuukaudessa. 77% vastaajista vastasi, ettei koe koskaan syrjintää.

Kysymykseen "Oletko kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta?", 90% vastasi kieltävästi. Vastaajista seitsemän oli kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta sukupuolen, kolme kaveripiiriin, yksi sairauden tai vammaisuuden, yksi älykkyyden ja koulumenestyksen, yksi etnisyyden ja yksi uskonnon takia.

Syrjintää tai eriarvoista kohtelua kokeneista oppilaista 35% vastasi, että aikuinen oli puuttunut tilanteeseen. 26% vastasi, että toinen oppilas oli puuttunut ja 39% (11 vastaajaa) vastasi, ettei syrjintään ollut puututtu. Kun syrjintään oli puututtu, 28% vastaajista koki, että puuttuminen oli tehonnut, 56% oppilaista koki puuttumisen tehonneen osittain ja 16% (4 vastaajaa) koki, että ongelma jatkuu edelleen.

Koskelan koulussa 17 ensimmäistä vastaajaa vastasivat lomakkeeseen, jota hieman muutettiin seuraaville vastaajille. Yllä esitetyissä tuloksissa on huomioitu molempien kyselyiden vastaukset soveltuvilta osin.

Yläkoulu

Linnanmaan yläkoululta kyselyyn vastasi 207 oppilasta 7-9 -luokilta. Vastaajista 102 oli poikia, 89 tyttöjä. 16 oppilasta valitsi "muu"-vaihtoehdon. Kyselyn mukaan 22 oppilasta eli noin 11% oli kokenut syrjintää kuluneen lukuvuoden aikana. 33 oppilasta eli noin 16% vastasi "En tiedä".

Yleisimmät syyt koetulle syrjinnälle olivat oma persoona tai käyttäytyminen (15 vastausta), ulkonäkö (14 vastausta) ja seksuaalinen suuntautuminen (8 vastausta). Sen jälkeen useampia vastauksia saivat älykkyyden tai koulumenestys (7), sukupuoli (5), syntyperä tai etnisyys (4), harrastukset tai kiinnostuksen kohteet (4) ja uskonto (2).

80% vastaajista ilmoitti, että häntä ei ollut syrjitty. Pääosa koetusta syrjinnästä oli tapahtunut koulussa (13%). Tämän lisäksi syrjintää oli tapahtunut myös kouluajan ulkopuolella tai harrastuksissa (5%) ja netissä (5%).

Kysymykseen "Kuinka usein koet syrjintää?" oppilaista noin 1% (3 oppilasta) vastasi kokevansa syrjintää joka päivä, noin 2% vastasi viikoittain, 6% kuukausittain ja 21% harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Noin 69% oppilaista vastasi, ettei koe koskaan syrjintää.

78% vastaajista ei ollut kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta. Vastaajista 22 oli kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta oman persoonan tai käyttäytymisen, 18 älykkyyden ja koulumenestyksen, 17 sukupuolen ja 9 kaveripiiriin takia.

74% oppilaista vastasi, ettei heitä ole syrjitty tai kohdeltu eriarvoisesti. 17% (36 oppilasta) vastasi, että koettuun syrjintään tai eriarvoiseen kohteluun ei ollut puututtu, 4% vastasi, että toinen oppilas

oli puuttunut ja 4% vastas, että aikuinen on puuttunut. Kun syrjintään oli puututtu (yhteensä 31 vastausta), 16% vastaajista koki, että puuttuminen oli tehonnut, 32% koki puuttumisen tehonneen osittain ja 52% (16 vastaajaa) koki, että ongelma jatkuu edelleen.

Lukio

Oulun normaalikoulun lukiosta kyselyyn vastasi 140 opiskelijaa. Vastaajista 75 oli poikia, 61 tyttöjä ja 4 vastasi sukupuolekseen "muu". Kyselyn mukaan 8 opiskelijaa eli noin 6% oli kokenut syrjintää kuluneen lukuvuoden aikana ja 5 vastasi "en tiedä".

Yleisimmät syyt koetulle syrjinnälle olivat ulkonäkö (4 vastausta), kaveripiiri (3 vastausta), sukupuoli (2 vastausta) ja sairaus tai vammaisuus (2 vastausta). Seksuaalista suuntautumista, syntyperää tai etnisyyttä, uskontoa eikä perhettä nimetty syrjinnän syyksi kertaakaan.

Pääosa koetusta syrjinnästä on tapahtunut koulussa (12 vastausta). Tämän lisäksi syrjintää on tapahtunut myös kouluajan ulkopuolella tai harrastuksissa (5 vastausta) ja netissä (2 vastausta).

Kysymykseen "Kuinka usein koet syrjintää?" opiskelijoista 2 % vastasi kokevansa syrjintää viikoittain, 2% kuukausittain ja 17% harvemmin kuin kerran kuukaudessa. 79% vastasi, ettei koe koskaan syrjintää.

Noin 86% vastaajista ei ollut kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta. Vastaajista 9 oli kokenut eriarvoista kohtelua opettajien taholta sukupuolen, 8 älykkyyden ja koulumenestyksen, 7 oman persoonan tai käyttäytymisen takia. Yksittäisiä vastauksia saivat ulkonäkö, sairaus tai vammaisuus, kaveripiiri ja harrastukset tai kiinnostuksen kohteet. Kaksi mainitsi maskin käyttämättömyyden avoimissa vastauksissa johtaneen eriarvoiseen kohteluun opettajan taholta.

Opiskelijoista 90% vastasi, ettei häntä ole syrjitty tai kohdeltu eriarvoisesti. 8,6% vastaajista (12 opiskelijaa) valitsi, ettei syrjintään tai eriarvoiseen kohteluun ollut puututtu. 1 vastaaja vastasi, että toinen oppilas oli puuttunut ja 1 oppilas kertoi aikuisen puuttuneen. Syrjintää tai eriarvoista kohtelua kokeneista oppilaista 56% (5 oppilasta) vastasi ongelman jatkuvan edelleen. Kaksi oppilasta ilmoitti puuttumisen tehonneen osittain ja kaksi oppilasta totesi syrjinnän loppuneen kokonaan. Vaikka lukion osalta opiskelijoiden vastaukset olivat pääosin varsin johdonmukaisia, ilmeni viimeisen ja toiseksi viimeisen kysymyksen vastauksissa epäloogisuutta.

4.3 Huomioita oppilaskyselyn tuloksista

Kyselyn tulosten valossa voidaan todeta, että jokaisessa oppilasryhmässä tai luokassa on keskimäärin yksi oppilas, joka ei määrittele itseään tytöksi eikä pojaksi. Lisäksi avoimien vastauksien perusteella näyttää siltä, että pojat kokevat tulevansa kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti ja epätasa-arvoisesti tyttöihin nähden.

Noin 10-15% oppilaista tuntee tulevansa syrjityksi yksiköstä ja ikäluokasta riippumatta. Lukiossa tilanne on kyselyn perusteella hieman parempi.

Oma persoona, käyttäytyminen sekä ulkonäkö ovat selkeästi yleisimmät syrjinnän syyt koulussamme. Avoimissa kysymyksissä myös kulttuurinen tausta tuli usein mainituksi. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen osuus syrjinnän syynä kasvoi iän myötä.

Vastauksissa oli epä johdonmukaisuutta. Vastaajat saattoivat yhdessä kysymyksessä vastata, etteivät koe syrjintää, mutta toisessa kohdassa listasivatkin erilaisia syitä koetulle syrjinnälle. Avoimissa vastauksissa tuli myös esille asioita, jotka eivät vastanneet syrjinnän määritelmää tai olivat tapahtuneet edellisten lukuvuosien aikana tai toisessa koulussa.

Puuttuminen syrjintään tai eriarvoiseen kohteluun näyttää vastausten perusteella olevan melko tehotonta, varsinkin yläkoulussa.

5. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön periaatteet ja toimenpiteet Oulun normaalikoulussa

Oulun normaalikoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman kulmakivenä toimii edelleen kolmiosainen toimintamalli Puhutaan, puututaan ja muututaan.

Puhutaan

Puhumisella tarkoitetaan systemaattista työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden hyväksi osana päivittäistä koulutyötä. Tavoitteena on, että keskustelu on luontevaa ja avointa ja sitä käydään oppilaiden, huoltajien, opetusharjoittelijoiden ja henkilökunnan kesken. Yhteisen pohdinnan kautta on mahdollista tulla entistä tietoisemmaksi myös niistä käytänteistä, rakenteista ja piilevistä syrjinnän tavoista, joita on totuttu pitämään normaaleina.

Oppilaiden kuulemisen tulee olla luonteva osa koulun toimintakulttuuria. Koulun eri tilanteissa työskennellään yhdessä ja siten saadaan tilaisuuksia harjoitella mielipiteen ilmaisua, neuvottelemista, sovittelemista ja ristiriitojen ratkaisemista sekä asioiden kriittistä tarkastelua. Oppilaita rohkaistaan ystäväyyteen, myönteiseen yhteisön rakentamiseen ja toimintaan syrjintää vastaan. Oppilaskunnan hallituksen kokouksissa ja erilaisissa verkostotapaamisissa oppilaita kannustetaan pohtimaan ehdotuksiaan eri osapuolten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä oikeudenmukaisen kohtelun ja kestävän elämäntavan näkökulmista.

Koulumme yksi keskeinen painopistealue on kuuluminen maailmanlaajuiseen Unesco-koulu- eli ASP-verkostoon. Koulun yksiköiden Unesco-tiimit suunnittelevat erilaisia teemoja, tapahtumia sekä alueellisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä yhteistyömuotoja eri tahojen kanssa. Monipuolisen Unesco-koulutoiminnan avulla pyritään edistämään tulevaisuuden maailmassa tarvittavien interkulttuuristen taitojen sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotaitojen hallintaa.

On tärkeää, että henkilökunnalle ja huoltajille järjestetään tilaisuuksia keskustella tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden huomioimisesta kouluarjessa. On myös pohdittava asenteiden merkitystä ja sukupuolen mukaista eriytymistä esimerkiksi erilaisten valintojen yhteydessä. Opetusharjoitteluihin sisällytetään tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvien asioiden pohdintaa. Koulun kaikkia käytänteitä, toimintatapoja ja opetusmateriaaleja tulee arvioida tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Puututaan

Toinen periaate, Puututaan, tulee näkyviin siinä, ettei koulu yhteisössämme hyväksytä minkäänlaista kiusaamista, syrjintää tai eriarvoistavaa kohtelua. Koulun aikuiset sitoutetaan puuttumaan yhdenvertaisuutta loukkaavaan kohteluun välittömästi. Lisäksi oppilaille laaditaan selkeä ohjeistus siitä, miten eriarvoistavaa tai epäasiallista kohtelua kohdatessa tulee toimia. Oppilaat perehdytetään ohjeistukseen ja heitä rohkaistaan toimimaan sen mukaisesti.

Samalla koko koulu yhteisön voimin toimitaan proaktiivisesti tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävän toimintakulttuurin vahvistamiseksi.

Muututaan

Kolmas periaate, Muututaan, kuvaa koulumme tietoista ja tavoitteellista pyrkimystä kohti tasa-arvon ihannetta, jossa jokainen koulu yhteisön jäsen tulee hyväksytyksi omana itsenään ja jossa

moninaisuutta arvostavaa toimintakulttuuria vaalitaan ja arvostetaan. Tämän toiminnan koordinoimiseksi valitaan jokaiseen yksikköön tiimi tai työryhmä, joka ylläpitää tässä suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden suuntaista kehitystyötä.

Toimenpiteet:

- 1) Kunkin yksikön henkilökuntakokouksessa käydään läpi oppilaskyselyssä esiintulleet kehityskohteet ja luodaan konkreetteja toimia oppilaiden kokeman syrjinnän vähentämiseksi ja siihen puuttumiseksi.**
- 2) Jokaiseen yksikköön nimetään vastuuhenkilö, tiimi tai työryhmä, joka koordinoi, seuraa ja arvioi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toteutumista.**
- 3) Opiskelijoiden tutustuttaminen Oulun normaalikoulun tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan tapahtuu opetusharjoitteluun sisältyvissä pedagogisissa seminaareissa (alakoulussa MKT-harjoittelu).**
- 4) Hankitaan jokaiseen yksikköön postilaatikko (tai vastaava sähköinen järjestelmä), jonka avulla oppilaat voivat tuoda esiin huoliaan sekä kokemuksiaan ja havaintojaan kiusaamisesta, syrjinnästä tai eriarvoisesta kohtelusta.**

6. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman seuranta ja arviointi Oulun normaalikoulussa

Työryhmä ehdottaa, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa mainittujen toimenpiteiden arviointi olisi jatkuvaa eikä tapahtuisi vain kolmen vuoden välein suunnitelmaa päivitettäessä. Jokaiseen yksikköön olisi tarpeen nimetä vastuhenkilö, tiimi tai työryhmä toimenpiteiden koordinoimista ja seurantaan varten.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman seuraava päivitys tehdään syksyllä 2024.

Oulussa

Oulun normaalikoulun johtokunta

Lähteet

Lapsen oikeuksien sopimus (YK) <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>

Oulun yliopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Oulun yliopiston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2019-2021

Perustuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tasa-arvolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvo on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus 2015.

Yhdenvertaisuus.fi <https://yhdenvertaisuus.fi/etusivu>

Yhdenvertaisuuslaki <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yhdenvertaisuussuunnittelun opas oppilaitoksille. Koulu vailla vertaa! Opas yhdenvertaisuussuunnitteluun. Rauhankasvatusinstituutti 2016.